

Takriz Bir Tür Müdür?

Is Takriz a Genre?

Nagihan GÜR*

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi

e-mail*: nagihan.gur@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6540-1102>

Araştırma Makalesi/Research Article

<https://doi.org/10.34083/akaded.647746>

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Nagihan Gür, Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi, Ankara/Türkiye

Geliş Tarihi/Received : 17.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 04.12.2019

Atıf/Citation

GÜR, Nagihan (2019). Takriz Bir Tür
Müdür?, *Akademik Dil ve Edebiyat
Dergisi*, 3 (4), 390-408.

DOI: 10.34083/akaded.647746

Öz

En genel tanımıyla eserler ve yazarlar hakkında yazılmış övücü nitelikte tanıtım yazıları olarak tanımlanan takrizler, Osmanlı edebiyatının hemen her döneminde üretim alanı bulmuş, farklı şekil ve içerikleriyle kendine özgü bir gelenek oluşturmuştur. Sanat ortamında tutunmaya çalışan şairlerin/yazarların otorite saydıkları kişilerden takriz ricasında bulunması, takdir görme ve geleceğe eklenme çabalarının bir yansımasıdır. Takriz yazarak başkalarının eserlerini tanıtan/takdim eden kişiler için ise bu yazın pratiği, kendi sanat güçlerini sınadıkları ve geleneğin ideal sanat anlayışını yerleştirmeye çalıştıkları bir söylem alanı oluşturur. Takrizlerin pek çok farklı türde yazılmış eserde karşımıza çıkması, bu metinlerin Osmanlı edebiyatındaki yaygınlığına işaret etmektedir. Bâkî, Nev'î, Nâbî, Şeyh Gâlib, Nedîm, Seyyid Vehbî ve Koca Râgıb Paşa gibi Osmanlı edebiyatının önemli temsilcilerinin başkalarının eserlerine takriz yazması ve bazılarının yazmış oldukları takrizlere kendi divanlarında yer vermesi, bu metinlere belirli bir yazınsal değer atfedildiğini göstermektedir. Osmanlı dönemi takriz metinlerini merkeze alacağım bu makalede, takrizlerin bir tür olup olmadığını tartışmaya açacağım. Bu bağlamda, ilk olarak takrizlerin biyografik eserlerde, divan ve mecmualardaki temsilleri üzerinde duracağım. Takrizlerin şekilsel ve üslupsal özelliklerini bazı takriz örnekleri üzerinden tartışmaya açarak bu geleneğin yazınsal değerini ve türsel özelliklerini ortaya koymaya çalışacağım.

Anahtar Kelimeler: Takriz, Osmanlı edebiyatı, gelenek, edebî türler, edebî tür tasnifleri.

*Bu makale, tarafımca hazırlanan "Klâsik Türk Edebiyatında Takriz Geleneği" (2014) başlıklı basılmamış doktora tezinden özgünleştirilerek yeniden üretilmiştir.

Is Takriz a Genre?

Abstract

Takriz, which is defined as introductory articles written in order to praise the works and writers, found a field of production in almost every period of the Ottoman literature and formed a unique tradition with its different forms and contents. Poets or writers who wanted to find a place in literary and artistic circles asked for takriz from the people whom they considered as authority. This was a reflection of their efforts to be appreciated and to be articulated in the tradition. For those who introduce and promote the works of others, writing a takriz was an area of discourse where they tested their own artistic power and tried to consolidate the ideal conception of the literary tradition. The fact that the takriz appeared in many different genres points to the prevalence of this writing in Ottoman literature. The important representatives of Ottoman literature such as Bâkî, Nevî, Nâbî, Şeyh Gâlib, Nedîm, Seyyid Vehbî and Koca Râgıb Pasha wrote takriz for the works of others and some of them included these takriz in their own divans. This shows that takriz was given a certain literary value. In this article, I will focus on the takriz-writing in the Ottoman literature, and I will discuss whether the taqriz can be considered as a genre. In this context, I will first focus on its representations in the biographical dictionaries, divans and mecmûas. Then, I will try to reveal the literary value and the characteristic of this tradition by discussing the formal and stylistic features of the takriz through some examples.

Key Words: *Takriz, Ottoman literature, tradition, literary genre, literary genre classifications.*

Osmanlı edebiyatında farklı yüzyıllarda üretilmiş ve çeşitli eserlere yazılmış manzum ve mensur birçok takriz örneğine rastlanır.¹ Divan, mesnevi, mecmûa, tezkire, sözlük, sakînâme, sûrnâme, nasihatnâme, menâkıbnâme, kıssa, belâgat kitapları, tarihler, şerh metinleri ve fıkıh kitapları gibi çok farklı eserde karşımıza çıkan takriz örnekleri,² bu metinlerin Osmanlı edebiyatında yerleşmiş bir geleneği olduğunu ortaya koymaktadır. En genel tanımıyla eserler ve yazarlar hakkında yazılmış övücü nitelikte tanıtım yazıları olarak tanımlanan ve yazıldıkları eserlerin başına ya da sonuna konulan takrizler³, Osmanlı klasik sanat anlayışının temsil bulduğu yazın pratiklerinden biridir. Sanat ortamında tutunmaya çalışan şairlerin/yazarların otorite saydıkları kişilerden takriz ricasında bulunması, takdir görme ve geleneğe eklenme çabasının bir yansımasıdır. Takriz yazarlar başkalarının eserlerini tanıtan/takdim eden kişiler için ise bu pratik, kendi sanat güçlerini sınadıkları ve geleneğin ideal sanat anlayışını yerleştirmeye çalıştıkları bir söylem alanı yaratır. Peki, Osmanlı edebiyatında yaygın ve yerleşmiş bir geleneği olan takrizleri bir yazın türü olarak değerlendirmek mümkün müdür? Bu soruya, takrizlerin şekilsel ve üslupsal özellikleri ve birincil kaynaklardaki temsilleri üzerinden birtakım cevaplar sunmaya çalışacağım.

¹Takrizler, Arap ve Fars edebiyatlarında da görülmektedir. Takrizlerin Türk edebiyatındaki ilk örnekleri 12. yüzyıla uzanmaktadır. Türk edebiyatının ilk dönem edebi metinleri olan *Kutadgu Bilig* ve *Atabetü'l Hakâyık*'a sonradan eklenen manzum-mensur önsözler, içerdiği övücü söylem, yazar ve esere ilişkin nitelendirmeleriyle takriz olarak değerlendirilmiştir. Bu konudaki değerlendirmeler için bkz: Yavuz 2009: 167, Arat 2007: XXX, Arat 2006: 127, Gür 2014 ve 2017. Takrizler, modernleşme dönemi Türk edebiyatı ve sonrasında da üretilmeye devam etmiştir.

Takriz geleneğini farklı perspektiflerden yorumlayan modern çalışmalar için bkz: Karataş, 2002; Vesely 2003; Rosenthal 1981; Woodhead 2000; Uzun-Arslan 2010; Levanoni 2013; Gür 2012, 2014, 2016, 2017; Bauer 2014; Burak 2015; Elçi 2016, Averbek 2019.

² Hangi türde eserlere takriz yazıldığını ortaya koyan detaylı bir tablo için bkz: Gür, "Takrizler Hangi Eserlere Yazılır?" 2014: 74-77.

³ "Medh etmek, edilmek" anlamını içeren takriz kelimesi, telif eserler hakkında kullanılan bir tâbirdir. "Bir telif medih yolu yazılan mensur veya manzum makale" (*Lügat-i Nâci* 2009: 658) yahut, "bir telif mensur veya manzum bir makale-i mahsûse ile medh ü sena etme" (*Kâmûs-i Türkî* 1317: 426) şeklinde tanımlanan takriz, birçok sözlük ve ansiklopedi maddesinde benzer şekilde tanımlanmıştır. Takrizler, sitayiş, tarih, mektup, takdim, iltifât, iltifatnâme, medih, mukaddime, dibâce, tarih, imza, tebrik ve teşekkür gibi farklı adlandırmalarla da karşımıza çıkmaktadır.

Biyografi Yazınında Takrizlerin İzlerini Sürmek

Râmiz, *Âdâb-ı Zürefâ*'nın “Kâmi” maddesinde şairin eserlerini tanıtırken şöyle bir ifadeye yer vermiştir: “Âsârlarından Fetevâ-yı Kâ’idiyye ta’likâtı ve ba’zı resâ’il ü takrîzâtı ve müretteb Divân-ı pür-nikâtı vardır. Cümlesi makbûl-i cümle-i enâm ve müntesib-i tarikat-i ‘aliyye bir mîr-i huçeste-hırâm idi” (Erdem 1994: 257). Burada Râmiz’in “ba’zı resâ’il ü takrîzâtı” diyerek Kâmi’nin başkârına yazmış olduğu takrizleri diğer eserleri arasında sıralaması dikkate değerdir.

Tezkiresinin “Birri” maddesinde Sâlim, şairin *Bülbüliyye* mesnevisini değerlendirirken “Şu‘arâdan katı çok kimesneler bu te’lif-i hoş-âyendesine takrîz eyleyip tahsîn ve her varak-ı gül-tabak-ı nüsha-i ra’nâsın mücedvel-i zerrîn-cedvel-i ahsen ü âferîn eylemişlerdir.” ifadelerine yer vermiştir. Bu ifadelerin ardından Sâlim, Fevzi’nin *Bülbüliyye*’ye yazdđı aşağıdaki takrizine yer vermiştir:

*‘Acâyib büstân-ı râz-ı pür-feyz-i ledünnî kim
Ser-â-ser mîve-i kudsiyye ehl-i hâle elyâk bu*

*Sürûş-ı ‘âlemi ma’nâ dediler Fevziyâ târih
Kitâb-ı Bülbül-i Gülzâr-ı Vecd-i Birri el-hak bu*

(İnce 2005: 243-244)

İlginç bir şekilde Fevzi’nin yazmış olduğu bu takriz, *Bülbüliyye*’ye kaydedilmiş diğer takrizler arasında yer almamaktadır. Fevzi’nin takrizinden, ancak Sâlim Tezkiresine kaydedilmiş bu birkaç beyit sayesinde haberdar olmaktadır. Bu durum, Fevzi’nin söz konusu takrizini eser tertip edildikten sonra yazmış olabileceğini, ya da Birri’nin, bir sebeple, bu takrize mesnevisinde yer vermemiş olabileceğini düşündürmektedir.

Osmanlı Şairleri’nde Muallim Naci, Haşmet’i şöyle tanımlamıştır: “Meşhûr Râğıb Paşa’nın iltifâtına mazhar olanlardandır. Divanı vardır. İçinde iyi söz nâdir bulunur. *Senedü’ş-Şu‘arâ* nâmındaki mensûr eserine Paşa manzûm takrîz yazmıştır.” (1986: 308). Bu tanımında Râğıb Paşa’nın *Senedü’ş-Şu‘arâ*’ya yazdđı takrize işaret edilmesi dikkate değerdir. Muallim Naci, aynı eserin Râğıb Paşa maddesinde, “Arapçada olan kuvvetinin derecesini ise meselâ Münşeâtında kayıtlı bulunan Arapça takrizler gösterir” (Muallim Naci 1986: 242) şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Burada, ilgili takrizin

Râgıb Paşa'nın dil becerisini kanıtlayan bir örnek olarak değerlendirilmesi önemlidir. *Osmanlı Şairleri*'nin Avnî Bey maddesinde Muallim Naci, "Neşrolunmuş eserleri ise meşhur kasidedi -İsmâilzâde Paşazâde- Hakkı Beyefendi'nin matbu Divan'ı gibi bir iki kitaba yazdığı renkli takrizlerle Ziya Paşa'nın *Harâbât*'ını nurlandıran bazı seçme beyitlerden ibaret gibidir." (Muallim Naci 1986: 144) şeklindeki ifadeleriyle yine takrizlere işaret etmiştir. Burada, Avnî Bey'in yazmış olduğu takrizlerin diğer eserleri arasında sıralanmış olması dikkate değerdir.

Bursalı Mehmed Tâhir'in *Osmanlı Müellifleri*, bu bağlamda değerlendirebileceğimiz bir diğer kaynaktır. Mehmed Tâhir, "İsmâil Belîğ" maddesinde yazarın *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân* adlı eserini değerlendiren İsmail Hakkı Burusevî'nin bu esere yazdığı manzum takrizinden söz etmiştir (Mehmed Tâhir 2000: 102-3-4). Aynı eserin Atâullâh Efendi maddesinde ise takrizlerin bahsi şöyle geçmektedir: "Müretteb dîvânı, takrîzât u münşeâtı [...], Kazasker Alizâde Efendi'nin risâlesine şerhi vardır. [...] *Burhân-ı Kâtî*'a güzel bir takrîzi vardır." (Mehmed Tâhir 2000: 377). Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*'nin Avnî Bey maddesinde de şairin Üsküdarlı Hakkı Bey'e yazdığı aşağıdaki takrize yer vermiştir:

Söz kâlbüd-i kadr-i benî âdeme cândır
Söz vâsıta-i râbıta-i âlemiyândır

Söz bir nefes-i sâzecz-i bî-rengdir ammâ
Berhem-zen-i sûret-kede-i kevn ü mekândır

Yâ Rab bu ne kudret bu ne te'sîr ki bir söz
Revnağ-şiken-i ma'reke-i seyf ü sinândır

(Mehmed Tâhir 2000: 331)

Takrizlerin, yazıldıkları eserlerden bağımsız olarak ayrı bir tür olarak algılandığını gösteren bir diğer örnek, Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ*'sında yer alan "Müstakimzâde Sâdeddin Süleyman" maddesidir. Hüseyin Vassâf eserinde Müstakimzâde'nin eserlerini belirli bir tasnife göre listelerken şairin yazdığı takrizlere de yer vermiştir. (Akkuş-Yılmaz II 2006: 97). *Sefîne-i Evliyâ*'da bulunan "Kerâmeddin Efendi" maddesi takrizlerin anıldığı bir diğer örnektir. Bu maddede, Kerâmeddin Efendi ile olan yakınlığından söz eden Hüseyin Vassâf, Kerâmeddin Efendi'ye yazdığı

takrizin tamamını tezkiresine kaydetmiştir (Akkuş-Yılmaz IV 2006: 81). Söz konusu takriz, ayrıca *Hüseyin Vassâf Divanı*'nda da yer almaktadır (Tatçı vd 2012: 130). Yine *Sefine-i Evliyâ*'nın "İbnülemin Mahmud Kemal İnal" maddesinde de İbnülemin'in Hüseyin Vassâf'ın *Gülcâr-ı Aşk*'ına yazdığı takrize yer verilmiştir. (Akkuş-Yılmaz II 2006: 393)

Yukarıda sıraladığımız biyografik eserlerin dışında, bazı modern biyografilerde de takrizlerin müstakil bir tür olarak değerlendirildiği örnekler karşımıza çıkmaktadır. *Büyük Türk Klâsikleri*'nde yer alan "Nergisi" maddesinde Nergisi'ye yazılan takrizlere şöyle değinilmiştir: "1622'de tertip ederek uzun bir mukaddime ile Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye ithaf ettiği [*Münşeât*'ında] Kazasker Ganizâde Nâdirî ile Şerif Efendi'nin birer takrizi bulunmaktadır (1987: 346). Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adlı kitabının "Safâyi" maddesinde, "Yalnızca *Tezkiretü's-şu'arâ* adıyla anılan bu eserin başında, başta Sâlim Mehmed olmak üzere, çağdaş bilginler tarafından yazılmış olan on yedi Takriz bulunmaktadır." (Babinger 1982: 282) şeklinde bir bilgiye yer verilmiştir. Biyografi ağırlıklı bu eserlerde şairlerin/yazarların sanatları ve eserlerinden bahsedilirken başkalarına yazdıkları ya da başkalarının onlara yazdığı takrizlerden söz edilmesi, takrizlerin Osmanlı edebiyatında önemli bir yeri ve işlevi olduğunu ortaya koymaktadır.

Divan ve Mecmûalarda Bir Edebî Üretim Olarak Takrizler

Bazı takriz yazarlarının başkaları için yazmış oldukları kimi takrizleri kendi divanlarına aldıkları, ya da bu şiirlerin bir şekilde sonradan divanlarına kaydedildiği görülmektedir. Bu bağlamda, çeşitli yüzyıllardan seçilmiş bazı örnekleri içeren aşağıdaki tabloya dikkat yöneltelim:⁴

⁴ Bu makalede takrizlere ilişkin ortaya konulan veriler ve kullanılan tablolar tarafımda hazırlanan "Klasik Türk Edebiyatında Takriz" başlıklı doktora tezinden alıntılanmıştır.

Başkalarına Yazılmış Olan Takrizleri İçeren Divanlar			
17. yüzyıl	18. yüzyıl	19. yüzyıl	20. yüzyıl
*Tâlib-i Burûsevi Divanı	*Sermed Divanı *Seyyid Vehbî	*Edîb Harâbî Divanı *Enderunlu Halîm Divanı	*Hüseyn Vassâf Divanı
*Neylî Divanı	*Nazîr İbrâhim Divanı	*Sahaflar Şeyhizâde Es'ad Efendi Divanı	
*Edirneli Kâmi Divanı	*Arpaemînzâde Sâmi	*Merzifonlu Mehmed Hilmî Dedezâde Külliyyâtı (Divan Kısmı)	
*Nâbî Divanı	*Şeyh Gâlib Divanı		
*Ganizâde Nâdiri Divanı			
*Osmanzâde Tâ'ib Divanı (?)			

İlgili takrizlerin *Neylî Divanı*'nda sonnda, *Nazîr İbrâhim Divanı*'nda kasideler arasında, *Şeyh Gâlib Divanı*'nda kaside ve gazel tertibinde, Hüseyn Vassâf, Edîb Harâbî ve Enderunlu Halîm divanlarında gazeller arasında, Edirneli Kâmi divanında mesnevi ve gazel tertibinde, Seyyid Vehbî, Arpaemînzâde Sâmi⁵ ve Sermed divanlarında mesneviler arasında, *Sahaflar Şeyhizâde Es'ad Efendi Divanı*'nda "Takrîzât" şeklinde müstakil bir başlıkta, *Nâbî Divanı*'nda rubâi, kaside ve mesneviler arasında, *Tâlib-i Burûsevi*

⁵ Arpaemînzâde Sâmi Divanı'nın iki nüshasının sonunda (Süleymaniye Kütüphanesi-Yahya Tevfik Efendi, nu. 300 ve Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi-Ulucami, nu. 6075) mensur bir metin bulunmaktadır. Bu metin, Yahya Tevfik Efendi nüshasında "Takriz" başlığıyla kaydedilmiştir. Söz konusu mensur metin, hazırladığım doktora tezinde takrizler arasında sıralanmıştır. Ancak daha sonra yaptığım bir araştırmada bu metnin bir takriz olmadığı, mensur bir hezel olduğunu tespit ettim. Bu metni, edebî ve sosyal ağlar ve Sebki Hindî'nin mensur metinlerdeki temsili bağlamında inceleyen güncel bir çalışma için bkz: Gür 2018.

Divanı'nda rubâi tertibinde, *Ganizâde Nâdirî Divanı*'nda kıt'alar arasında, Mehmed Hilmi Dedezâde'nin *Külliyât*'ının Divan kısmında "Medâyah" başlığı altında ve Osmanzâde Tâ'ib'in derlenen şiirleri arasında sıralanmıştır (Gür 2014: 70)⁶. Bu örnekler takrizlerin gazel, kaside, mesnevi ve diğer nazım şekilleriyle yazılan her türden şiirle boy ölçüşebilecek değerde görüldüğünü ortaya koymaktadır. Öyle ki Nâbî, Şeyh Gâlib, Seyyid Vehbî, Kâmî, Arpaemînzâde Sâmi ve Osmanzâde Tâ'ib gibi şairlerin, yazdıkları takrizleri divanlarına almaya değer görmeleri, ya da bu metinlerin kendi divanlarına kaydedilmiş olması takriz metinlerinin yalnızca ilişkili oldukları esere konulmak için kaleme alınmadıklarını göstermektedir.

Bazı takriz örnekleri, yazıldığı eserle hiç ilişkilendirilmeden doğrudan takriz yazarlarının edebî üretimlerine dâhil olmuştur. Yukarıda değindiğimiz Fevzi'nin takrizi buna örnektir. Benzer şekilde, *Hüseyin Vassâf Divanı*'nda, "Urefâ-yı Şa'baniye'den Merhûm Cabbârzâde Ârif Beg'in Hazret-i Sünbül'ün Nutk-ı Şerîfine Yazdığı Şerhe Takrîz Makâmında Söylenmiştir" başlığıyla yer alan takrizin, Cabbarzâde Ârif Beg'in müellif hattı olan *Sünbül Sinan Şerhi*'nde yer almadığı görülmektedir. Bu durum, Fevzi'nin ve Hüseyin Vassâf'ın yazmış oldukları takrizleri söz konusu eserler tamamlandıktan sonra yazmış olabileceklerini, ya da Birri'nin ve Cabbarzâde'nin kendilerine yazılan bu takrizleri bir sebeple eserlerine koymamış olabileceklerini düşündürmektedir. Bu takrizlerin yazdıkları eserlerden bağımsız olarak ilgili tezkire ve divana kaydedilmiş olması, takrizlerin yazdıkları eserlerden bağımsız olarak dolaşımda olduğuna işaret etmektedir.

Divanlar dışında bazı mecmûalarda da takriz örneklerine rastlamak mümkündür. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Aşir Efendi No: 417 ve Şehid Ali Paşa No: 2831 künyeli mecmûalarda, "Takrizât" ve "Takrîz ve Mekâtib" başlıklarıyla kaydedilmiş mensur takrizler yer almaktadır.⁷ Bu

⁶ Takriz yazarlarının eserlerine aldıkları takrizlerin bazen yazdıkları eserlerdeki içeriklerinden farklı oldukları görülür. Seyyid Vehbî ve Arpaemînzâde Sâmi, *Vahîd Mahtûmî Divanı*'na yazdıkları takrizleri kendi divanlarına alırken -ya da bu şiirler daha sonra divan nüshalarına kaydedilirken- beyitlerin sıralamasını değiştirmişler ve bazı beyitlere yer vermemişlerdir.

⁷ Süleymaniye Kütüphanesi Aşir Efendi No: 417 künyeli yazmada bulunan takrizlerin başlıkları şu şekildedir: Takrîz-i Şeyhülislâm Es'ad Efendi (v. 190a); İmzâ-ı el-Musûlî Yahyâ Efendi ibn Seyhülislâm Zekerîyyâ Efendi el-merhûm (v. 190b); İmzâ-ı Sadrül'ulemâ Abdül'aziz Efendi ibn el-Musûlî Sa'deddin mu'allimü's-sultân (v. 190b-191b); Takrîz-i Şerif Efendi (v. 191b); Takrîz-i Hüseyin Efendi (v. 191b-192a); Takrîz-i

mensur takriz örnekleri, takrizlerin inşa geleneğinde belirli bir yeri olduğunu ve -tıpkı mektup vb. mensur türler gibi- münşeât mecmûlarında örnek bir tür olarak konumlandırıldıklarını göstermektedir. Buraya kadar işaret ettiğimiz tüm bu örnekler takrizlerin Osmanlı edebiyat geleneğinde yazınsal bir tür olarak değer gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Takrizlerin Türsel ve İçeriksel Özellikleri

İncelediğimiz manzum takriz örneklerinde -yazılmış olduğu eserlerde yan yana sıralanan takrizler de buna dâhil- tercih edilen/yaygınlaşmış tektip bir nazım şekline söz etmek mümkün değildir⁸. Takrizlerin hangi nazım şekillerinde yazıldığını gösteren aşağıdaki tablo bu durumu örneklemektedir:

Takrizlerin Nazım Şekillerine Göre Dağılımı					
Mesnevi	Kıt'a	Nazm	Gazel	Kaside	Rubâî
% 25	% 20	% 10	% 4	% 4	% 2

Bu tabloda görüldüğü üzere, takriz örneklerinin büyük bir kısmı mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Bunun, elbette söz konusu nazım şeklinin takriz yazarına sunduğu ifade imkânlarıyla önemli bir ilişkisi vardır. Kıt'a nazım şeklinin, kaside ve gazel formlarına tercih edilmesi ve neredeyse mesnevi kadar yaygın olması dikkate değer bir husustur. Nazm formunda yazılmış takrizlerin, yine kaside ve gazel formunda yazılmış örneklerle kıyasla daha

Nakîbü'l-eşraf Şeyhî Efendi (v. 192a-194a); Takrîz-i Mevcî (v. 194a-196b); Takrîz-i 'Atâkî (v. 196b-199b); Şârih-i Mesnevi Yegâne-i zamâne Sarı 'Abdullah Efendi Merhûmun Te'lîf İtdüğü *Nasihâtü'l-mülûk* Kitabına Merhûm Bahâyî Efendinin Eyledüğü Takrîzdür (v. 199b-200a); Muslihiddin Efendinin Müellif-i Eşbâh-ı Nezâyire Takrîzidür (v. 200a-200b).

Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, No: 2831 künyeli yazmada mektupların içinde bulunan takrizin başlığı ise şöyledir: Şîrvân Defterdârı İken Kızılbâş Olan Nagzi Beg Kaside-i Masnu'a-i Selmâna İtdüğü tatabbu'a Bu Fakîrün 'İcâleten Yazduğı Takrîz-i Perişân-edâdur (v. 60b-61a).

⁸ Bu makalede takrizlerin türsel özelliklerine ilişkin ileri sürdüğüm genel çıkarımlar, tarafımda hazırlanan "Klasik Türk Edebiyatında Takriz" başlıklı doktora tezi kapsamında, 16. ve 20. yüzyıllar arasında inceleme fırsatı bulduğum 200'ye yakın takriz örneğine dayanmaktadır.

yaygın olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra, bu gelenekte mensur ya da manzum-mensur olarak kaleme alınmış takriz örneklerine de rastlanmak mümkündür. Takrizlerin manzum ya da mensur olarak yazılmasını belirleyen en önemli etkenlerden biri, şüphesiz, ilişkili oldukları eserlerin şekilsel ve türsel özellikleridir. Zira birçok takriz metni -elbette bazı istisnalar dışında- içerik, üslup ve şekilsel açıdan yazıldıkları eserlerle belirli bir uyum göstermektedir. Örneğin, divanlara yazılan takriz örneklerinin hemen hemen tamamı manzumdur.⁹ Tezkire metinlerine yazılan takrizlerin büyük bir kısmı ise mensur, ya da manzum-mensur olarak kaleme alınmıştır. Neylî, *Safâyî Tezkiresi* için yazdığı takrizini, tezkirenin şekilsel özelliğiyle uyumlu bir biçimde manzum-mensur olarak yazmıştır. Bu takriz, üslup açısından da tezkire söylemiyle belirli bir uyum göstermektedir. Seyyid Vehbî ve Nedîm, *Safâyî Tezkiresi*'ne yazdıkları takrizlerini, benzer şekilde, tezkire söylemiyle uyumlu olarak kurgulamış ve manzum-mensur bir şekilde kaleme almışlardır.

Gerek manzum gerekse mensur takrizlerde belirli bir sanat kaygısının gözetildiği ve edebi-estetik bir söylemin öncelendiği görülmektedir. Takrizleriyle lügat bilgisini ve edebi sanatlardaki hünerlerini ortaya koymaya çalışan takriz yazarları (Uzun-Arslan 2010: 472), söz sanatlarını yoğun bir şekilde kullanmışlardır. Takriz yazarları söylemlerini geleneğin hazır kalıpları içerisine yerleştirirken belirli bir özgünlük iddiası da gözetmişlerdir. Nâbî¹⁰, Seyyid Vehbî¹¹ ve Şeyh Gâlib¹² divanlarında yer alan aşağıdaki takriz örnekleri, içerik ve üslup açısından bu geleneğin başarılı birer örneğidir:

⁹ Fitnat Hanım (Topkapı Sarayı, No: H 921) ve Osman Nevres (Kaya 2007) Divanlarına yazılan takrizler bu kategori dışındadır.

¹⁰ *Nâbî Divânı*'nda bulunan takrizler için, Ali Fuat Bilkan tarafından hazırlanan *Nâbî Divanı* (2011) ile Millet Yazma Eser Kütüphanesi, No: AEMNZ 418 ve Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye, No: 1118 künyeli yazmalardan faydalanılmıştır.

¹¹ *Seyyid Vehbî Divanı*'nda yer alan takriz için Hamit Dikmen'in "Seyyid Vehbî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni" (1991) başlıklı doktora tezinden ve Millet Yazma Eser Kütüphanesi No: AEMNZ 497 künyeli yazmadan faydalanılmıştır.

¹² *Şeyh Gâlib Divanı*'nda bulunan takriz için, Muhsin Kalkışım tarafından hazırlanan *Şeyh Gâlib Divanı* (2013), Abdülkadir Gürer'in "Şeyh Gâlib Divanı" (1993) başlıklı doktora tezi ile Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi, No: 658 künyeli yazmadan faydalanılmıştır.

Manzum Takriz Örnekleri

Gilmânân-ı Enderûn-ı Hümayundan Hüseyin Pâşâ-zâde Na'tî Begün Vâsf-ı Ashâb-ı Kirâm ile Hilye-i Hâkânî Zeyli'ne Takrîzdir	Takrîz Berây-ı Eş'âr-ı Vahîdâ Çelebi	Takrîz-i Mecmû'a-i Cenâb-ı Seyyid Pertev Efendi
Âferîn Na'tî-i zibende- güher Levhâ-pîrâ-yı nev- âyin-eser	Bâreke'llâh hoşâ yegâne eser Seyr iden mislin ahvel ola meğer	Hoşâ cerîde-i nev-cild-i âsumân-misâl Ki nakş-ı zer-keşi hep zühre mâh u mihr-i cemâl
Merd-i dânişver-i pâkîze-nihâd Tâze nakkâş-ı kumâş-ı üstâd	Bî-bedel gülsitân-ı ma'nâdur Tevriye anda verd-i ra'nâdur	Değil cerîde-i eş'âr sanki cilve ider Nigâr-hâne-i Erjeng içinde bîkr-i hayâl
Şehd-cünbân-ı şeker- hây-ı dehen Terbiyet-bahş-ı mevâlîd-i sühan	Anda her lafz-ı dil- pesend ihâm Oldı gûyâ dü-magz bir bâdâm	Yâhûd ki Cedvel-i Sîmîn-i sahn-ı Sa'dâbâd Kenârı sâde-ruhân ile Sâfi mâl-â-mâl
Cilve-fermây-ı kümeyt- i ma'nâ Reh-rev-i vâdi-i şî'r ü inşâ	Haşv yok cümle lafz pür-ma'nâ Anda bigâne sebze nâ-peydâ	Ya eylemiş ola bir dil- rübâ-yı sîm-endâm Bu hacle-gehde der- âguş şâhed-i âmâl
Tâze-cevlân-ı meyâdîn- i hayâl Nev-şîkârî-i sahârî-i makâl	[...] Fikre beyne's-sutûr-ı safha memerr Oldı Dîvan Yolu me'âle meğer	Ya Cûy-ı Şîr'de 'aks eylemiş leb-i Şîrîn Ve yâ bu levha-i sîmînde nakş-ı gonçe-i âl
Beytinün her biri bir sünbül-i ter Mısrâ'un her birisi bir gevher	Oldı âb-ı zülâl mefhûmı Gözedür lafz-ı tıyn i mahtûmı	Hevâ-yı seyre düşüp gülsitân-ı eş'ârı Sipihri-i ma'nide tâvûs-ı cennet açmış bâl

Ser-be-ser şûh u latîf ü garrâ Nazm-ı rengin eser-i müstesnâ	Levh-i Erjeng fikr-i Darâ'dur Eser-i hâme-i Vahîdâ'dur	Garîb hâl ki giymiş libâs-ı sîmürği Diyâr-ı sûrete düşmüş hümâ-yı ferrûh-fâl
Hüsn-i ta'bîrleri sihr-i mübîn Nazmına nâzımına sad tahsîn	Ne vahîd ol ki eylemiş Yezdân Zât-ı pâkin vahîd-i devr-i zamân	Fakat bu söz yetişür vasfı yazmış âsârın Cenâb-ı Pertev-i mu'ciz-dem ü huçeste-makâl
[...] Ne 'aceb olsa sezâvâr-ı kabûl K'oldı makbûl-ı Hudâvend ü Resûl	Zihni haddinde ismi gibi vahîd Tab'-ı tîzi kalem-tirâş-ı ferîd	Ola 'inâyet-i Hakla hemîşe ey Gâlib Kitâb-ı matlabı şîrâze-bend-i hüsn-i kemâl
Budur ümmîd Hudâ'dan Nâbî Kim ki medh eyler ise ashâbı	Serv-i büstan-serâ-yı dânyâ Sâye-perverd lutf-ı Mevlâ'yı	
Ola böyle sühan-ı pürberekât Nâzımâ vâsıta-i tûl-ı hayât	Gördi kim 'aklı kendiden efzûn Küpe bindi gazabdan Eflâtun	
	Meclis-i reşk-i bezm-i Baykara Şöyle hem-dem ki pâdişâha sezâ	
<i>Nâbî Divânı</i> , Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye, No: 1118, v. 84a-84b	<i>Seyyid Vehbî Divânı</i> Millet Yazma Eser Kütüphanesi, No: AEMNZ 497, v. 115a-115b	<i>Şeyh Gâlib Divanı</i> , Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi, No: 658, v. 18b-19a.

Takriz yazarlarının sanat kaygıları, mensur takriz örneklerine de yansımıştır. Seyyid Vehbî'nin *Safâyî Tezkiresi*'ne yazdığı manzum-mensur

takriz örneği bu bağlamda anılmaya değerdir¹³. Vehbî'nin, Safâî'nin tezkire yazarları içerisindeki yeri ve tezkiresinin önemine vurgu yaptığı söz konusu takrizinin içeriği şöyledir:

Her safha-i müşğîn-rakamı ber-tahte şükûfezâr-ı letâyifdir ki üstâd-ı kâr her bâğbân-ı 'irfânın tohm-ı süveydâsından ser-zede-i hadîka-i ibdâ' ve pîrâye-i ravza-i anîka-i ihtira' olan müntehabât-ı ezhâr-ı nâm-dâr âsârı ile müşğîn-i bahâr ve cûybâr-ı eş'âr-ı selâset-eş'ârı ile numûne-i انهار تختها من تجرى عدن جنات eylemiş her makâlesi bir musavver meclis-i Şehnâme-i zarâyifdir ki nice Rüstem-neberd-i 'arsa-i endîşenin zûr-ı dest-i iktidârları menkabesin Mânî-i müyîn-kalem tedkîk-i sâf-şikâf-ı musâf-ı tahkîk göstermiş mu'asker-i mürettebleşker-i evrâkında hayme-zen-i tertîb olan 'ibârât-ı sahihatü'l-fehâvî ve suhûf-ı sutûr-ı mütesâviye-i letâyif-i metâvisi yegân yegân güzâşte-i memerr-i nazar kılındıkda her mîr-i kalem-rev-i nazmın zîr-i livâ-yı hâmesine ilticâ ve râyet-i isti'dâdına intimâ eden şîrzime-i âsâr-ı tabî'atları taklîd-i seyf ü sinân-ı hüsn-i beyân ile ârâste حق خلعت مراتبهم علي ta'biriyle pîrâste görülüp sipeh-sâlâr-ı kitâb-ı hurûfuna gül-bang-ı âferîn keşide kılınmıştır.

(Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi, No: 2585, v. 6a-6b)

Nitelikli bir üst-dil ve ince hayallerle kurgulanmış bu takriz metni, başarılı bir nesir örneğidir. Seyyid Vehbî, Birrî Mehmed Dede'nin *Bülbüliyye* mesnevisine yazdığı, eserin içeriğiyle uyumlu olan takrizinde¹⁴ de yine nesir üslubundaki hünerini ortaya koymuştur:

El-hakk bu nüsha-i kem-yâb bir gülşen-i râzdır ki cûybâr-ı reşehât-i hâme-i fesâhat ile sebz ü ter ve nesim-i bahâristân-ı belâgât ile letâfet-perverdir ve bu mâlike-i müşkîn-nikâb bir

¹³ *Tezkire-i Safâî*'deki takrizler için Pervin Çapan tarafından hazırlanan *Tezkire-i Safâî* (2005) adlı kitap ile Millet Yazma Eser Kütüphanesi, No: Thr 771 ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi, No: 2585 künyeli yazmalardan faydalanılmıştır.

¹⁴ Birrî Mehmed Dede'nin *Bülbüliyye* adlı eserine yazılan takrizler için Zeynep Şimşek Umaç'ın "Birrî Mehmed Dede'nin Bülbüliyye Adlı Eseri Üzerine Cümle Bilgisi İncelemesi Metin-Sözlük" başlıklı yüksek lisans tezi ile Süleymaniye Kütüphanesi İzmir, No: 520 künyeli yazma ve Süleymaniye Kütüphanesi Rauf Yekta, No: 77 (1854) künyeli basma nüshadan faydalanılmıştır.

hadîka-i nâz ü niyâzdır ki her nahlistân-ı kelimât-ı müstemilâtü'n-nikâtü âşiyân-gâh-ı belâbil-i 'irfân ve her aġsân-ı şâhsâr-ı hurûf-ı zarâif-zurûfi terennüm-gâh-ı tuyûr-ı ikândır. Şükûfe-zâr-ı erkâm-ı anberîn-fâmî tarâvet-fersâ-yı hezâr-ı gülistân ve 'uzviyet-i nev-bâve-i nukat-ı nâzük-namatı revnak-şiken-i bisyâr-ı bostândır. Sevâd-ı safâhât-ı hiyâbân-şumûli esdâf-ı bâsile-i arayis-i esrâr-ı vahdet-i vücûd ve beyâz-ı miyân-ı sutûr-ı turûs-ı mükâşefât-meşmûlü gurre ve cennât-ı şevâhid-i şühûddur.

(Süleymaniye Kütüphanesi Rauf Yekta, No: 77, v. 4b-5a)

*Safâyî Tezkiresi'*nde, "Müderrişin-i Kirâmdan Nedîm Ahmed Efendi Hazretlerinin Tahrîr Eylediġi Takrîzdir" başlığıyla yer alan Nedîm'e ait aşağıdaki takriz de başarılı bir manzum-mensur takriz örneğidir:

Habbezâ mecelle-i celîle-i pâkîze-edâ ki her satr-ı dil-nişîni reşk-fermâ-yı ebrû-yı dil-berâ Hıtâ ve her kelime-i 'anber-âġîni ser-mâye-bahş-ı tabla-ı 'attâr-ı sabâdır. Riyâzî fehâvisinde Tezkire-i Riyâzî bir gonca-i nev-demîde ve yetîme-ise âlibi bir şeb-nem-i çekide ve reyhâne-i şihâb-ı huffâcı bir sebze-i hâbidedir. Bir mecmû'a-ı nefisedir ki her sahîfesinde bir nice şâ'ir-i pâkîze-edânın âsâr-ı hâmesi nümâyân ve bir mesire-i hâtır-güşâdır ki her güşesinde bir kaç dil-berân-ı ma'nî-i bigâne hırâmândır. Hezârân sâbâs u âferîn hâme-i hoş-edâ-yı Safâyî-i sühan-serâya ki bu güne bir bezm-i safâya tertîb-sâz ve peymâne-i hüsn-i edâ ile ahbâbi ser-germ ü ser-endâz eyledi.

*Pâk-edâ-yı tezkire-i bî-bedel
Manzar-ı erbâb-ı dil olsa muhal*

*Tarhî dil-ârâ vü edâsı selis
Tarzı pesendîde vü tavrı nefis*

*Reşk Safâyî-i hüner-pervere
Verdi bu te"lîfi safâ dillere*

(Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi, No: 2585, v. 9b)

Bu örnekler, takriz metinlerinin çeşitlenmesinde takriz yazılan eserlerin şekilsel özelliklerinin, üslûplarının ve içeriklerinin ne ölçüde belirleyici olduğunu göstermektedir. Takrizlere yansıyan bu şekilsel ve üslupsal çeşitlilik, bu geleneğin daha geniş bir üretim alanı bulmasına katkı sağlamış ve böylelikle takrizleri tektipleşmiş bir yazın türü olmanın ötesine taşımıştır.

Sonuç

Edebiyat tarihlerinin satır aralarında sıkışıp kalmış olan, bazı metin neşirlerinde gözardı edilip içeriğe dahi alınmayan, yazma/yazdırılma biçimleriyle ve söylemleriyle zaman zaman olumsuzlanan takrizler, Osmanlı edebiyatında göz ardı edilemeyecek bir gelenek oluşturmuştur. Bu metinler, birçok farklı esere yazılmış ve usta şairlerin/nâsirlerin elinde geniş bir üretim alanı bulmuş ve edebiyat geleneğinde işlevsel bir yazın türü olarak değer görmüştür. Bu makalede takrizlerin bir tür olup olmadığını birincil kaynaklar ve seçilmiş bazı takriz örnekleri üzerinden ortaya koymaya çalıştım. Altı yüz yıllık bir edebiyat geleneğinde hemen hemen her dönemde üretilegelmiş bu metinlerin türsel özelliklerini bütünüyle ortaya koymak elbette bu makalenin sınırlarını aşan bir çalışmadır. Farklı takriz örnekleri üzerine şekilsel, içeriksel ve üslupsal okumaların ve karşılaştırmalı metin analizlerinin yapılması, şüphesiz, bu türün özelliklerini daha etraflı bir şekilde ortaya koyacaktır. Bu makalenin bu alanda yapılmış ve yapılmakta olan çalışmalara ufak da olsa bir katkı sağlamasını diliyorum, takrizlerin güncel tür tasniflerinde hak ettiği yeri almasını ümit ediyorum.

Kaynakça

- Averbek, Güler Doğan (2019). “Biyografi Yazmada ve Muhitleri Belirlemede Takrizin Rolü Emirî Örneği”.
dx.doi.org/10.12658/M0330.
<https://www.insanvetoplum.org/online-first/biyografi-yazmada-ve-muhitleri-belirlemede-takrizin-rolu-emiri-ornegi>. [Erişim Tarihi: 12.11.2019]
- Babinger, Franz (1982). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Çev. Coşkun Üçok Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bauer, Thomas (2014). “How to create a network: Zaynaddin al-Atari”. *Everthing is on the Move: The Mamluk Empires as a Node in (Trans-) Regional Networks*. Ed. Stephan Conermann, Germany: Bonn University Press. 205-211.
- Bilkan, Ali Fuat (2011). *Nâbi Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Burak, Guy (2015). “Sansür, Kanonizasyon ve Osmanlı İmzâ-Takriz Pratikleri üzerine Düşünceler”, *Osmanlı Edebiyatı Çalışmaları X: Eski Metinlere Yeni Bağlamlar: Osmanlı Edebiyatı Çalışmalarında Yeni Yönelimler*. İstanbul: Klasik Yayınları. 96-117.
- Burak, Guy (?). “Reflections on Censorship, Canonization and the Ottoman Practices of Imza and Takriz”.
https://www.academia.edu/36812819/Reflections_on_Censorship_Canonization_and_the_Ottoman_Practices_of_Imza_and_Takriz. (Erişim Tarihi: 16. 11. 2019).
- Bursalı Mehmed Tâhir (2000). *Osmanlı Müellifleri I-II-III*. Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- Dikmen, Hamit (1991). Seyyid Vehbî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Edib Ahmed B. Ahmed Yükneki* (2006). *Atabetü'l-Hakâyık*. Haz. Reşit Rahmeti Arat. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 142.
- Elçi, Fatih (2016). “Nevres-i Kadim’in Münşeât’ında Yer Alan Eleştiri İçerikli İki Takriz”, *Journal of Turkish Language and Literature 2*, Issue: 1.139-152.
- Gür, Nagihan (2012). “Klâsik Metinlerin Nazar Duaları: Takrizler ve Yenipazarlı Vâlî’ye Yazılan Takrizler Üzerine”. *III. Uluslararası*

- Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi (TUDOK) Bildiriler*, C. II. (Ed.) Ömür Ceylan. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları. 1273-79.
- Gür, N. (2014). *Klasik Türk Edebiyatında Takriz*. Doktora Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gür, Nagihan. (2016). "Sanatı Sanatla İhya Etme: Osmanlı Yönetici Elit Sınıfının Elitleşme Çabası ve Takriz Yazını". *Archivum Ottomanicum*, 33, 165-178.
- Gür, Nagihan. (2017). "Edebiyat Tarihi Yazımında Bir Kaynak Olarak Takrizler ve Sıra Dışı İki Örnek". *Erdem Dergisi*, 71-72, 91-116.
- Gür, Nagihan. (2018). "Osmanlı Mizah Yazımında Bir Parodi ve Poetika Örneği: Arpaemîni-zâde Sâmî'nin Mensur Hezeli". *Hicve Revâ Mizâha Mâyil: Güldürücü Metinleri Anlamak*. İstanbul: Klasik Yayınları. 286-318.
- Gürer, Abdülkadir (1993). *Şeyh Gâlib Divanı* (İnceleme-Metin). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Hüseyin Vassâf (2012). *Dîvân-Hüseyin Vassâf*. Haz. Mustafa Tatçı, Metin Akkuş-İsmail Kasap. İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.
- Kalkışım, M. Muhsin (2013). *Şeyh Gâlib Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karataş, Turan (2002). *Takriz Edebiyatı*. Ankara: Hece Yayınları.
- Kaya, Bayram Ali (2007). *Osman Nevres ve Dîvânı*. İstanbul: Gökkuşbu.
- Levanoni, Amalia (2013). "A Supplementary Source for the Study of Mamluk Social History: The Taqârîz". *Arabica* 60. 146-177.
- Muallim Naci (1986). *Osmanlı Şairleri*. Haz. Cemal Kurnaz, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Muallim Naci (2009). *Lügat-i Nâcî*. Haz. Ahmet Kartal. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- "Nergisi" (1987). *Büyük Türk Klâsikleri* 5. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Osmânzâde Hüseyin Vassâf (2006). *Sefîne-i Evliyâ*. Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi.
- Râmiz (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zürefâsı*. Haz. Sadık Erdem. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

- Rosenthal, Franz (1981). “Blurbs (Taqriz) From Fourteenth-Century Egypt”. *Oriens*, 27/28, 177-196. <http://www.jstor.org/stable/1580566>. [Erişim Tarihi: 11.12.2019]
- Safâyi (2005). *Tezkire-i Safâyi (Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâidi'l-Eřâr)*. Haz. Pervin Çapan. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Sâlim (2005), *Tezliretü'ş-şu'arâ*. Haz. Adnan İnce. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Şemseddin Sami (1317). *Kâmûs-i Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Umaç, Zeynep Şimşek (2005). Birri Mehmed Dede'nin Bülbüliye Adlı Eseri Üzerine Cümle Bilgisi İncelemesi Metin-Sözlük. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Uzun, Mustafa-Ahmet Turan Arslan (2010). “Takriz”, *Türkiye Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 39, İstanbul. 472-474.
- Vesely, Rudolf (2003). “Das Takriz in der arabischen Literatur”, *Die Memlûken – Studien zu ihrer Geschichte und Kultur. Zum Gedenken an Ulrich Haarmann (1942-1999)*, Stephan Conermann-Anja Pistor-Hatam (Hg.). 379-385.
- Woodhead, Christine (2000). “Puff and Patronaj: Ottoman takriz-writing and literary recommendation in the 17th century”. *The Balance of the truth. Essays in honour of Professor Geoffrey Lewis*. Ed. Çiğdem Balım-Harding, C. Imber. İstanbul: Isis Press. 395-406.
- Yavuz, Kemal. (2009). “Yusuf Has Hacib ve Kutadgu Bilig”. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXXVI.137-180.
- Yûsuf Has Hâcib (2007). *Kutadgu Bilig*. Haz. Reşit Rahmeti Arat. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Arřiv Kaynakları

- Birri Mehmed Dede. *Bülbüliyye*. Süleymaniye Kütüphanesi Rauf Yekta. No: 77.
- Birri Mehmed Dede. *Bülbüliyye*. Süleymaniye Kütüphanesi İzmir No: 520
- Fitnat Hanım Divanı*. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi. No: H 921.
- Nâbi Divânı*. Millet Yazma Eser Kütüphanesi AEMNZ. No: 418.
- Nâbi Divânı*. Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye. No: 1118.

Safâyî Tezkiresi. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi. No: 2585.

Safâyî Tezkiresi. Millet Yazma Eser Kütüphanesi Thr. No: 771.

Şeyh Gâlib Divanı. Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi. No: 658.

Seyyid Vehbî Divanı. Millet Yazma Eser Kütüphanesi AEMNZ. No: 497.

Takrîz ve Mekâtib. Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa. No. 2831.

Takrizât. Süleymaniye Kütüphanesi Aşir Efendi. No. 417.